

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Н.Г. Пігуль, канд. екон. наук, доц., Н.А. Дехтяр, канд. екон. наук, старший викладач, Українська академія банківської справи

З розвитком ринкових відносин в Україні розвиваються і форми підприємницької діяльності. Для того щоб успішно працювати в умовах ринкової конкуренції та реалізовувати значні фінансово-промислові проекти підприємствам уже недостатньо функціонування в рамках окремих розрізнених господарських товариств, і тому вони прагнуть об'єднуватись у групи підприємств за галузевим, територіальним чи іншим принципом.

Процеси акціонування державних підприємств і розвиток фондового ринку сформували економічну базу для створення в нашій країні холдингових компаній. Основною метою їх створення в Україні є прагнення зберегти великі підприємства в умовах економічної кризи. Вони сприяють зміцненню коопераційних зв'язків, залученню нових інвестицій, збільшенню конкурентоспроможності багатьох видів вітчизняної продукції.

До основних передумов створення холдингових компаній в Україні можна віднести наступні:

- наявність значної кількості підприємств, що мають численні зв'язки з технологічними процесами;
- потреба у злитті промислового і фінансового капіталів;
- розвиток галузей промисловості, в котрих об'єктивно є необхідність у достатньо жорсткому і постійному галузевому управлінні;
- нездатність підприємств власними силами організувати процес постачання виробництва і збуту продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;
- дефіцит інвестиційних ресурсів підприємств в умовах несприятливого інвестиційного клімату в Україні.

Сутність холдингу і цілі його створення пов'язані з формуванням відносин майнової підлеглості між самостійними економічними одиницями способом дроблення їх власності. Це дозволяє холдинговій компанії здійснювати контроль за ефективністю функціонування акціонерного капіталу дочірнього підприємства (рис. 1).

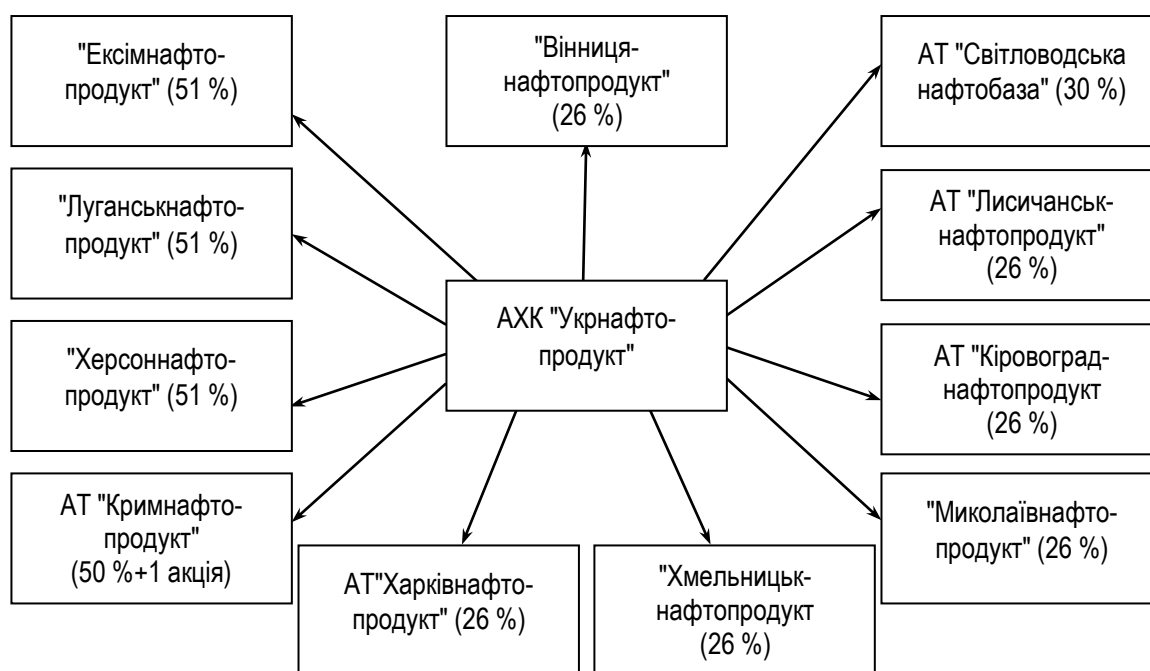

Рис. 1. Структура АХК “Укрнафтопродукт”

Основними мотивами створення холдингових компаній в Україні є:

- розширення масштабів комерційної діяльності шляхом створення нових суб’єктів господарювання і придбання контролю над ними;
- можливість концентрації капіталів, більш вільне їх переливання і на цій основі оптимізація інвестиційного процесу;
- можливість диверсифікації виробництва, зниження ризику при виході на ринок;
- розподіл господарських ризиків між різноманітними дочірніми підприємствами;
- зниження податкових платежів та нейтралізація антимонопольного законодавства;
- стабілізація виробничих зв’язків.

Більшість державних холдингових компаній в Україні було створено на початку 90-х років на зміну галузевим міністерствам з метою ефективного управління підприємствами, які пов’язані були між собою технологічним процесом. Аналізуючи присутність держави у корпоративного секторі, слід звернути увагу на тенденцію зменшення загальної кількості ВАТ з державною часткою власності. Наприклад, у 2002 р. кількість пакетів ВАТ, що знаходились у державній власності, складала 2263, порівняно з тим, що у 1999 р. їх кількість перевищувала 5000.

Як свідчать результати діяльності державних холдингових компаній, вони не в змозі ефективно виконувати поставлені перед ними

задачі. Так, серед акціонерних товариств, пакети акцій яких знаходяться в державному управлінні, у 2000 році збиткових підприємств налічувалося на 20 % більше ніж у середньому по Україні. На цих підприємствах спостерігалось на 15-20 % зростання податкової заборгованості, на 45 % – кредиторської заборгованості, борги по оплаті праці також перевищували середній рівень по підприємствах країни. В цілому за 2000 рік прибуток державних холдингових компаній зменшився у 16 разів, склавши всього 200 тис. грн., в той час як збитки сягнули 126 млн. грн. Причому у тих АТ, де держава має контрольний пакет акцій, збитки у 12 разів перевищують прибуток.

Основні холдингові компанії, статутні фонди яких сформовані за рахунок закріплених у державній власності пакетів акцій, наведені в табл. 1.

Державні холдингові компанії створюються з метою вирішення ряду проблем, які виникають під час управління державним майном. Зокрема, їх поява сприяє зменшенню кількості державних контролюючих органів. При цьому холдинги змушені встановлювати додатковий контроль над підприємствами, оскільки міністерства та відомства, як правило, не в змозі безпосередньо контролювати усі компанії з державною часткою.

Також холдинги сприяють незалежності діяльності керівників державних підприємств та їхньому захисту від втручань з боку міністерств та відомств, які інколи переслідують цілі, що взаємно виключають одна одну. Цей фактор, на думку західних експертів, є однією з основних причин неефективності діяльності державних підприємств. Отже, державні холдинги є своєрідним буфером між різноманітними контролюючими органами та підприємствами різних форм власності.

Таблиця 1

Перелік основних державних холдингових компаній

Назви державних холдингових компаній	Кількість підприємств, що увійшли до їх складу
1. ДАХК "Каскад"	4
2. ДАХК "Київський радіозавод"	16
3. ДАХК "Укргеолреммаш"	4
4. ДАХК "Укрпапірпром"	9
5. ДАХК "Топаз"	3
6. ДАК "Хліб України"	80
7. ДАК "Укрресурси"	16
8. ДАК "Укррудпром"	6
9. ДАК "Українські полімери"	4
10. НАК "Нафтогаз України"	59

Назви державних холдингових компаній	Кількість підприємств, що увійшли до їх складу
11. НАК "Надра України"	22
12. НАК "Укргролізінг"	64
13. АХК "Укрнафтопродукт"	10
14. ХК "Тернопільбудматеріали"	8
15. ХК "Краяни"	5
16. ХК "Прикарпатліс"	15
17. ХК "Укркоммунмаш"	18
18. ХК "Укрпромприлад"	4
19. ХК "Укрпромавтошинремонт"	27
20. ХК "Дніпровський машинобудівний завод"	4
21. Лізингова компанія "Украгромашінвест"	40

До основних переваг діяльності державних холдингів можна віднести:

- ефект масштабу виробництва;
- можливість об'єднати канали збуту, консолідувати закупівлю сировини і матеріалів за більш низькими цінами;
- збільшення частки ринку, що дає можливість холдинговим компаніям встановлювати монополні ціни і диктувати стандарти якості, технологій і обслуговування.

Крім того, збільшення сукупних активів холдинговою компанією дозволяє одержати доступ до кредитів і робить її більш привабливою для стратегічних інвесторів. На жаль, для національних чи державних акціонерних компаній можливість використовувати інвестиційні ресурси залишається невирішеною проблемою.

До значних переваг діяльності державних холдингових компаній можна також віднести можливість одержання: прямої інвестиційної підтримки окремих державних підприємств, що відіграють найбільш вагомую роль у суспільному розвитку за рахунок коштів загальнодержавного або місцевих бюджетів; державних гарантій у процесі залучення іноземних інвестицій у розвиток державних підприємств провідних галузей та секторів економіки; пільгових кредитів за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів; додаткових податкових пільг за найбільш пріоритетними напрямками діяльності державних підприємств, пов'язаних із задоволенням суспільних потреб, та можливість розраховувати на більш активну санаційну підтримку з боку держави при загрозі банкрутства і фінансовому оздоровленні підприємств порівняно з підприємствами інших форм власності.

Слід зазначити, що, крім позитивних чинників, існують фактори, що ускладнюють розвиток інтеграційних процесів у державному секторі, а саме:

- значно нижчий рівень прибутковості порівняно з підприємствами альтернативних форм власності у зв'язку із спрямованістю діяльності державних підприємств;
- обмеженість можливості формування власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел та залучення державними підприємствами додаткового власного капіталу із зовнішніх джерел, що спричинено попереднім фактором;
- високий рівень загрози банкрутства;
- можливі ускладнення в залученні до їх санаційної підтримки недержавних комерційних структур.

Таким чином, проведений нами аналіз функціонування державних холдингових компаній дозволив нам зробити висновок, що вони є активними учасниками інтеграційних процесів, які відбуваються в Україні.

Список літератури

1. Указ Президента України “Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації” від 11.05.94 № 224/94.
2. Білецький О. Холдинги: історія, сучасність, перспективи // Цінні папери України. – 2002. – № 37. – С. 22-23.
3. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Проблеми вдосконалення управління державними корпоративними правами // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 29-36.
4. Уманців Г.В. Холдингові компанії та фінансово-промислові групи. – К.: ВІРА-Р “Альтерпрес“, 2002. – 429 с.